

ASKLEPIOS EN ZIJN ATTRIBUTEN

ASCLEPIUS AND HIS ATTRIBUTES

Marcel van der Voort

In het pantheon van de antieke Griekse goden en godinnen neemt Asklepios een belangrijke plaats in. Al tijdens zijn menselijke leven was hij iemand van heroïsche allure. Hij is één van de weinige mensen geweest die tijdens hun leven al vergoddelijkt zijn. Hij is te herkennen aan een tweetal onmiskenbare attributen: een slang en een staf. Tijdens een rondreis in Griekenland heb ik de god-genezer, al dan niet samen met één van zijn dochters, erg vaak ontmoet. Vandaar dat ik me wat in hem heb verdiept. Ik wil u daar graag iets over vertellen.

Eerst Asklepios zelf

Asklepios werd geëerd in de hele Griekse wereld en hij heeft op meer dan één plaats heiligdommen gehad: in Athene, Pergamum, Cos, Delphi, Rome en natuurlijk vooral in Epidaurus. Op laatstgenoemde plek is dat al vrij vroeg begonnen. Eind vijfde eeuw voor Christus moet het aan Asklepios gewijde heiligdom in Epidaurus al erg populair zijn geweest. Van hieruit heeft zijn cultus zich als een olievlek over een wijd gebied verspreid.

In 420 wordt Asklepios in de gedaante van een slang naar Athene gebracht. Op een beschutte plek, op de zuidhelling van de Acropolis kreeg hij zijn heiligdom, in de buurt van een bron die zelfs vandaag de dag nog faam zou hebben als genezing brengend.

Uiteindelijk heeft zijn verering ook ingang gevonden in het Romeinse rijk. Daar is wel een bijzondere aanleiding voor nodig ge-

By Marcel van der Voort

Asclepius takes an important place in the pantheon of ancient Greek gods and goddesses. During his human life he was already a man of heroic stature. He is one of the few people who have been deified during their lifetime. He is recognised by two distinct attributes: a serpent and a staff. During a tour of Greece I often encountered the healing god, often with one of his daughters. That is why I decided to deepen my knowledge of him, which I would like to tell you about.

First Asclepius himself

Asclepius was worshipped throughout the whole Greek world and he had sanctuaries at more

than one place: in Athens, Pergamum, Kos, Delphi, Rome and, obviously, especially in Epidaurus. At the latter place it had become established quite early on. At the end of the fifth century BC the sacred sanctuary of Asclepius in Epidaurus became very popular. From here, his cult spread like wildfire over wide areas.

In 420 BC Asclepius was brought to Athens in the shape of a snake. His sanctuary was in a shelter on the southern slope of the Acropolis, close to a source that even today would still be famous for healing properties.

Ultimately, his worship became prevalent in the Roman Empire, but a special cause was needed for that. From 295 to 293 BC Rome was hit by a terrible epidemic – the plague. The Roman poet Ovid tells in detail in his

weest. Van 295 tot 293 voor Christus werd Rome getroffen door een vreselijke pestepidemie. De Romeinse dichter Ovidius verhaalt in zijn beroemde *Metamorphoses* (XV, 622 e.v.) uitvoerig over de wijze waarop Asclepios in de gedaante van een reusachtige slang met een hoge gouden kam op zijn kop uiteindelijk naar Rome is gekomen om de pest te bestrijden. De Romeinen waren op het idee van deze bijzondere therapie gebracht, toen ze van het orakel van Delphi hadden vernomen dat zij hun heil moesten zoeken bij Asklepios. In een droom die één van de Romeinse gezanten vervolgens had, bezocht Asklepios hem en gaf aanwijzingen hoe de emigratie van Epidaurus naar Rome zou moeten geschieden. Eenmaal daar aangekomen, maakte hij subiet een einde aan de pest. Hóe hij dat klaargespeeld heeft, vermeldt Ovidius jammer genoeg niet.

Geen wonder dus dat Asklepios zo populair heeft kunnen worden in Rome. Maar er kleeft nóg een verklaring aan die populariteit. De Romeinen zochten voor zowel ziekte als genezing graag hun toevlucht bij de goden. Voor iedere ziekte was er wel een specifieke, genezing brengende godheid. Je zou het kunnen vergelijken met de ziektes waarvoor Christenen bepaalde geneesheiligen kunnen aanroepen, zoals bij hoofdpijn bijvoorbeeld Johannes de Doper, een wel erg cynische kwaal om door deze heilige te laten bestrijden overigens (Claes et al. 2005, 81). Daarbij wantrouwen ze de wetenschappelijke geneeskunde hartgrondig (Jackson 1988, 138). Omdat de therapie van Asklepios er een was die voornamelijk bestond uit het reciteren van gezangen en gebeden, reinigingsrituelen en volksgeneeskundige geneesmiddelen, heeft de cultus van Asklepios gretig ingang bij hen kunnen vinden.

famous *Metamorphoses* (XV, 622 ff) how Asclepius in the shape of a giant snake with a high golden crest on its head, finally came to Rome to fight the plague. The Romans came up with the idea for this special treatment when they heard from the Delphic Sibyl that they had to seek refuge in Asclepius. Asclepius visited one of the Roman envoys in his dream and gave instructions on how the emigration from Epidaurus to Rome should be done. Once there, he made an end to the plague. How he succeeded, Ovid unfortunately did not mention.

No wonder Asclepius has become so popular in Rome. But there is another clarification to be made about that popularity. The Romans resorted to the gods for both sickness and healing. There was a specific, healing deity for every disease. You could compare it to certain diseases for which Christians call saints, for example John the Baptist for headaches, although it is a very cynical disease to fight by a saint (Claes et al 2005, 81). In addition, they profoundly distrusted scientific medicine (Jackson 1988, 138). The cult of Asclepius became popular because his therapy mostly consisted of reciting hymns and prayers, purification rituals and folk medical drugs.

It is not widely known that the Vatican, which currently is the focal point of Catholicism - how ironic, had once been the center of ophiolatry (snake worship). But 'vatis' really means 'prophecy' and 'can' means 'snake' in numerous languages and cultures. Think of *Kukulcan*, the feathered serpent of the Maya people!

Asclepius and his totem animal are inextricably linked. He became the healing god thanks to the snake, the animal that is

Dat het Vaticaan, momenteel het brandpunt van het katholicisme - wat een ironie - eens het centrum van ophiolatrie (slangenverering) is geweest, zal niet bij iedereen bekend zijn. Maar 'vatis' betekent echt 'profetie' en 'can' is in tal van talen en culturen 'slang'. Denk aan *Kukulcan*, de gevederde slangengod van de Maya's!

Asklepios en zijn totemdier zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hij is de godgenezer kunnen worden, dank zij zijn slang, het dier dat enerzijds als verderver te boek staat, anderzijds als heiland wordt ervaren. In het esculaapteken treffen we de combinatie aan van verderf en redding, donker en licht, kwaad en goed.

Attributen

Asklepios heeft nogal wat attributen, maar verreweg het bekendste daarvan is toch wel de slang. Die kronkelt altijd om zijn staf. De status van de slang in de oudheid kan moeilijk overschat worden. Ze was een chthonisch wezen, onderhield de contacten tussen dodenrijk en aarde. De verklaring hiervoor is niet zo moeilijk. Slangen maken graag gebruik van holen, spelonken, grotten om zich te verbergen of om in te overwinteren, komen onhoorbaar en onverwacht daaruit te voorschijn kruipen, en konden zich zodoende ontwikkelen tot wezens die het contact tussen boven- en onderwereld onderhielden. Een dier dat zo nauw met de aarde verbonden is, moet ook wel beschikken over de krachten der aarde, meende men vroeger. Bekend zijn echter ook de huisslang (Luven 2001; Zimniok 1984, 75), die in elke woning aanwezig was en die tot taak had het huis te beschermen (in Egypte konden dat zelfs cobra's zijn!) en de dodenslang, die veel voorkomt op grafkunst (Van der Voort 2004).

known as a destroyer, but is also seen as a savior. We find the combination of salvation and destruction, light and darkness, good and evil in the rod of Asclepius.

Attributes

Asclepius has got quite a lot of attributes, but the most famous of them is by far the snake - always entwined around his staff. In antiquity the status of the snake cannot be overestimated. She was a chthonic creature and maintained contacts between hell and earth. The explanation is not that difficult. Snakes like using caves and caverns to hide or to spend there the winter; they crawl out of them suddenly and silently, and could thus develop into creatures that maintain contact between the upper and underworld. In the past people used to think that an animal so closely connected with the earth must also possess the powers of the earth. Among other known snakes are: the 'house snake' (Luven Köln, 2001; Zimniok 1984, 75) that was present in every house in order to protect it (in Egypt these could even be cobras!), and the 'death snake', which is common to find on funerary art (Van der Voort 2004).

Back to the snake as a chthonic creature. She was an animal with knowledge of the forces of the earth. She had knowledge of the mystery of life. She could give patients the right medicine. To the ancients the snake was not the symbol of medicine, but the healer itself. Because Asclepius was the ruler of the underworld, it is assumed that he eventually developed from the snake being the chthonic deity to the healing god.

The staff of Asclepius is his second most famous attribute. An obvious explanation

Terug naar de slang als chtonisch wezen. Ze was een dier dat de kennis had van de krachten der aarde. Ze had kennis van het mysterie van het leven. Ze kon zieken het juiste geneesmiddel geven. Voor de ouden was de slang dan ook niet het symbool van de geneeskunde, maar de genezer zelf. Omdat ook Asklepios heerser in het dodenrijk was, wordt wel verondersteld, dat hij zich uiteindelijk uit de slang ontwikkelde heeft van chtonische godheid tot heilgod.

Het tweede bekendste attribuut van Asklepios is zijn staf. Voor de hand liggend is de verklaring, dat die niets anders is dan een Griekse reisstaf. Asklepios leidde immers een moeizaam rondtrekkend leven als geneesheer. Maar spitsvondiger is de verklaring van de staf als *pars pro toto* van de gehele plantenwereld, die de oerkracht van de aarde in zich draagt. Daarmee heeft de staf de allure van een toverstaf gekregen. Aanvankelijk kwamen slang en staf afzonderlijk voor bij beeltenissen van Asklepios, maar uiteindelijk zijn ze tot één attribuut, symbool verenigd, met tevens een verdubbeld teken van de levende aarde. Denk aan het Christelijke equivalent hiervan in de vorm van de koperen slang van Mozes! Alleen het kijken naar de slang op de staf bracht gebetenen al genezing (*Numeri* 21:8)! Pikant is nog, dat in Egypte de slang tot staf en de staf tot slang kon worden, zoals we uit de wederwaardigheden van Mozes en Aaron kunnen begrijpen (*Exodus* 4: 3-4 en 7: 9-12; Van der Voort 1995).

Hoe genas Asklepios?

Degenen die een beroep wilden doen op de heelkunde van Asklepios of op diens mantische (waarzeggende, voorspellende) kwaliteiten, gingen naar een aan hem gewijde tempel. Daarvan moeten er veel zijn

for this is that it is nothing but a Greek travel staff. Asclepius indeed led a difficult life as an itinerant physician. The explanation of the staff as a synecdoche of the whole plant world, the primal force of the earth within it, is more sophisticated. This gave the staff the allure of a magic wand. The snake and the staff were initially shown separately in images of Asclepius, but were eventually united into one attribute, symbol, at the same time with a double sign of the living earth. Remember the Christian equivalent in the form of the brass serpent of Moses! Just watching the snake on the staff healed everyone who was bitten, 'when he looked upon shall live' (*Numbers* 21:8)! In Egypt the snake could even transform into a staff and the staff into a snake, as we could understand from the vicissitudes of Moses and Aaron (*Exodus* 4: 3-4, 7:9-12, Van der Voort 1995).

How Asclepius healed

Those who wanted to make profit from the surgery of Asclepius and his mantic (foretelling, prophetic) qualities, went to a temple dedicated to him. There were many of them in ancient Greece. The sick performed there certain ceremonies, brought an offering to the deity, purified themselves and went to sleep to receive healing in their dreams. The patients met Asclepius during the incubation, where he healed them or gave medical information. Travel, atmosphere, preoccupation, many successful cures testified by numerous inscriptions in the sanctuary, as well as many other factors, resulted in favorable conditions to actually have healing dreams or visions. The patients were cured of various ailments, like paralysis, deformity, blindness, dropsy and infertility.

Foto 1: Deel van een ex voto in marmer. Een patiënt wordt behandeld. / Part of a votive relief in marber. A patient being cured. Nationaal Archeologisch Museum, Athene. Foto: Marcel van der Voort.

geweest in het oude Griekenland. Daar ver-richtten de zieken bepaalde ceremoniën, brachten de godheid een offer, reinigden zich en gingen daarna slapen om genezing brengende dromen te ontvangen. Tijdens de incubatie ontmoetten de patiënten As-klēpios, die hen genas of hun van genees-kundige voorschriften voorzag. Reis, am-biance, preoccupatie, de vele geslaagde genezingen waarvan veel inscripties in het heiligdom getuigden e.d., zorgden voor gunstige omstandigheden om daadwer-kelijk genezing brengende dromen of visi-oenen te krijgen. De patiënten werden van allerlei kwalen genezen: van verlammingen, vervormingen, blindheid, waterzucht, on-vruchtbaarheid,

Niet alleen in dromen kwamen genezing brengende dieren zoals slangen en hon-den voor, ook in de realiteit belikten deze dieren de lichamen van patiënten. Met be-trekking tot slangen valt er nog iets interes-sants te vermelden. In een aflevering van het gezaghebbende tijdschrift *The Lancet* uit 1994 hebben Italiaanse onderzoekers verslag gedaan van een onderzoek aan het speeksel van de vierstreep slang, een slang die niet alleen in Italië, maar ook in Grie-kenland voorkomt. Het blijkt dat er in het speeksel van deze dieren een eiwit zit – ook in dat van andere dieren trouwens – dat de groei van huidcellen en daarmee het dicht-groeien van wonden bevordert. Het letterlijk belikken van gekwetste plekken op een li-chaamsdeel zou dan ook een genezend ef-fect kunnen hebben (Van der Vlugt 1994).

Uitleiding

Asklepios met de slang-met-staf is inmid-dels uitgehold tot een plaatje achter de voorruit van een auto zonder Asklepios. Tij-

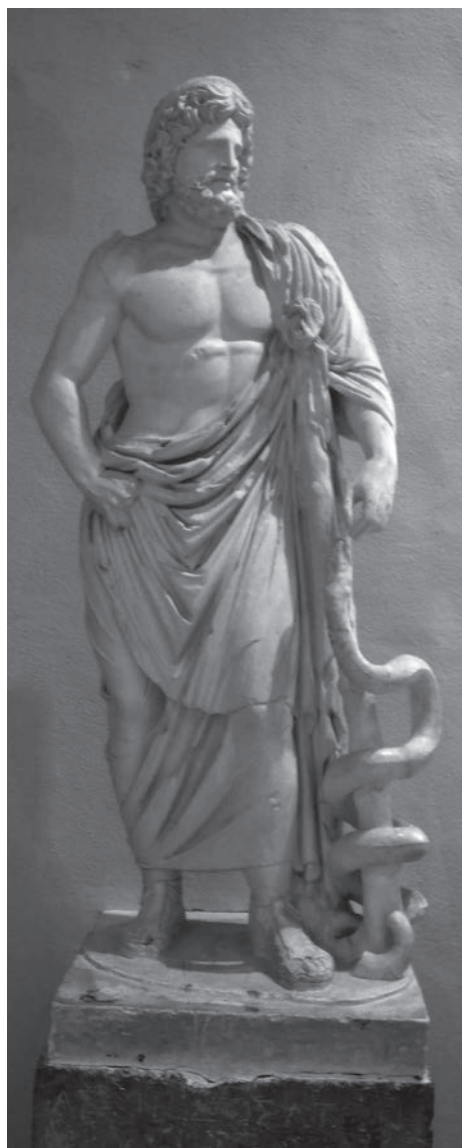

Foto 2: Beeld van Asklepios met staf en slang. / Statue of Asclepius with rod and snake. Archeologisch Museum Epidaurus. Foto: Marcel van der Voort.

dens de tiende algemene vergadering van de World Medical Association in 1956 in Havanna, is de slang met één kronkel rechts van de staf en twee links ervan uitgeroepen tot een medisch symbool dat bepaalde privileges inhoudt voor degenen die gemachtigd zijn het te voeren. Afhankelijk van de kleur waarin het teken op een witte achtergrond is uitgevoerd: rood, blauw, zwart en groen, hebben we te maken met respectievelijk artsen, vroedvrouwen, tandartsen en dierenartsen (Schouten z.j. [1963], 11).

Literatuur

- Claes, J., A. Claes, K. Vincke, *Geneesheiligen in de Lage Landen*. Leuven, 2005.
- Jackson, R., *Doctors and diseases in the Roman Empire*. London, 1988.
- Luven, Y., *Der Kult der Hausschlange*. Köln, 2001.
- Meerlo, J., 'Asclepius: geneeskunde en de slang.' In: *Asklepiaden. Verzamelde essays*. Wassenaar, 1973. Pag. 1-6.
- Ovidius, *Metamorphoses*. Vertaald door M. d'Hane-Scheltema. Amsterdam, 1994.
- Schoenmakers, T., J. Jas, *Slang, Esculaap en Gaper. Medisch-farmaceutische symbolen*. A.S. Watson Health & Beauty Continental Europe, 2003.
- Schouten, J., *De slangestaf van Asclepius. Symbool der geneeskunde*. Amsterdam, z.j. [1963].
- Sytsema, W.Y., *Asklepius in Epidaurus. Over symboliek, heilige geneestempels, bronnen en slangen*. Delden, 2002.
- Plugt, R. van der, 'Heilige slangen die genezen'. In: *Litteratura Serpentina* 14, 105.
- Voort, M. van der, 'Herpetologische sprokelingen 3: Een vraag voor fysiologen'. In: *Litteratura Serpentina* 15, 18-21.
- Voort, M. van der, 'Slangen en de dood'. In: *Litteratura Serpentina* 24, 102-103.

Healing animals like snakes and dogs appeared not only in dreams, these animals also licked the bodies of patients in reality. Regarding snakes, there is still something interesting to mention. In one issue of the influential journal *The Lancet* from 1994, Italian researchers reported about a study of the saliva of the four-lined snake, a snake that not only occurs in Italy, but also in Greece. There appears to be a protein in the saliva of these animals – in the one of other animals too – which boosts growth of skin cells and thereby closing up of wounds. Literally licking injured spots on a body could then also have a healing effect (Van der Plugt 1994).

Conclusion

Asclepius with snake-and-staff has in the meantime been transformed into a picture behind the windshield of a car without Asclepius himself. During the tenth meeting of the World Medical Association in 1956 in Havana, Cuba, the snake with one bend to the right of the staff and two to the left was declared a medical symbol that implies certain privileges to those who show the rod of Asclepius. Depending on the colour in which the sign on a white background is shown: red, blue, black and green, we are dealing with, respectively, doctors, midwives, dentists and veterinarians (Schouten 1963, 11).

Translation into English: Sander van Tongeren.
English corrections: Mark Wootten.

